

Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynets byggherreprosjekt:

Forebygging av ulykker og skader i bygg og anlegg

Hovedfunn 2010-2012

Innhold

Byggherren er sentral for å forebygge ulykker og skader	s. 3
Veiledning og samarbeid sentralt.....	s. 8
Enhetlighet og lik fortolkning	s. 12

Oktober 2013

Fotos: Colourbox

Direktoratet for arbeidstilsynet

Statens Hus, Trondheim

Byggherreforskriftens formål er å verne arbeidstakerne mot farer på bygg- og anleggsplasser. Byggherreforskriften gjelder for enhver arbeidsplass hvor det blir utført midlertidig eller skiftende bygg- eller anleggsarbeid. I byggherreforskriften har også andre aktører plikter, for eksempel arkitekter, rådgivende ingeniører og sikkerhet-, helse- og arbeidsmiljøkoordinatorer.

Byggherren er sentral for å forebygge ulykker og skader

Enhver fysisk eller juridisk person som får utført et bygge- eller anleggsarbeid, er i henhold til byggherreforskriften definert som *byggherre*. Byggherreforskriften beskriver pliktene som byggherren har gjennom hele byggeprosessen fra idéutkast, planlegging, byggestart, gjennomføring og til eventuell framtidig ombygging og riving.

Arbeidstilsynet etablerte i forbindelse med revisjon av byggherreforskriften i 2010, et prosjekt i samarbeid med bygg- og anleggsbransjen samt de større byggherremiljøene. Målsettingen var å bidra til økt kompetanse og tydeliggjøring av byggherrens HMS-ansvar i og under hele planleggingsfasen og byggeperioden. Ved å informere, drive veiledning og føre tilsyn med bruken av forskriften i byggherremiljøene, blant de prosjekterende og i entreprenørbransjen, har prosjektet lagt grunnlag for at færre arbeidstakere i bygg- og anlegg blir utsatt for ulykker og skader i fremtiden.

VEILEDENDE OVSERKT OVER PLIKTENE FOR AKTØRENE I BYGGHERREFORSKRIFTEN

Plikt	Aktør / roller i byggherreforskriften			
	Byggherre (inkl. byggherrens ansvar)	Prosjektleder	Utøvere	Byggherrens HMS-ansvar
Planlegging og prosjektering		\$ 17		
Koordinering SMA i prosjekteringsfasen	\$ 13		\$ 14	
Informasjon om risikofaktorene i tilfelle gjennomføring av arbeidet	\$ 6	\$ 17	\$ 14	
Klar til HMS-system i alle faser som er angitt i den prosjekteringen	\$ 11			
Utførelse av tiltakene (*)	\$ 7		\$ 14	
Forebyggende tiltak på bygge- og anleggsplassen	\$ 9		\$ 14	\$ 18
Forholdsmessig til Arbeidstilsynet	\$ 10	\$ 17		\$ 10
Utdanning og opplæring av faglig mest berørt på å kjenne til og forstå relevante sikkerhets- og helse- og arbeidsmiljøproblemer (inkl. manglende)	\$ 12			\$ 14
Koordinering SMA i utførelsesfasen	\$ 13		\$ 14	
Overvåking av alle som utfører arbeid på bygge- og anleggsplassen	\$ 15			
Byggherrens representant	\$ 16			\$ 18
Informasjon og veiledning av tilkalt informasjonssystem til arbeidstakere og verneutrustning	\$ 19			\$ 19
Utdanning (*)	\$ 20	\$ 20	\$ 20	\$ 20

Byggherreprosjektet har tatt i bruk en rekke virkemidler for å gjøre den reviderte byggherreforskriften kjent:

- ✓ Tilsyn med prosjektering hos offentlige byggherrer
- ✓ Informasjons- og veiledningsmøter med større byggherremiljø
- ✓ Tilsyn på bygge- og anleggsplasser
- ✓ Utarbeidet veileder
- ✓ Fagartikler og medieoppslag
- ✓ Informasjonssider på arbeidstilsynet.no

Funn etter tilsyn

Arbeidstilsynet gjennomførte i overkant av 1000 målrettede byggherretilsyn i prosjektperioden. Det er ført tilsyn både med prosjektering, og ute på bygg- og anleggsplassene. Prosjekteringstilsynene ble gjennomført i 2010, hovedsakelig hos kommuner. Tilsynene ble gjennomført ved at inspektører oppsøkte kommunens eiendomsavdeling eller teknisk avdeling og ba om å få framlagt planene for kommende oppgaver, bygg eller prosjekter. Målet var å avdekke hvorvidt kommunene som byggherre hadde startet opp arbeidet som byggherreforskriften krever. Samtidig skulle inspektørene uavhengig av om det ble gitt sanksjoner eller ikke, veilede og gi informasjon samt dele ut informasjonsmateriell. Året etter ble det gjennomført rene byggeplasstilsyn, hovedsakelig på tradisjonelle byggeplasser. Alle tilsyn ble varslet og byggherre eller hans stab ble innkalt til tilsyn noen dager i forkant.

Tabell 1: Gjennomførte aktiviteter i prosjektet

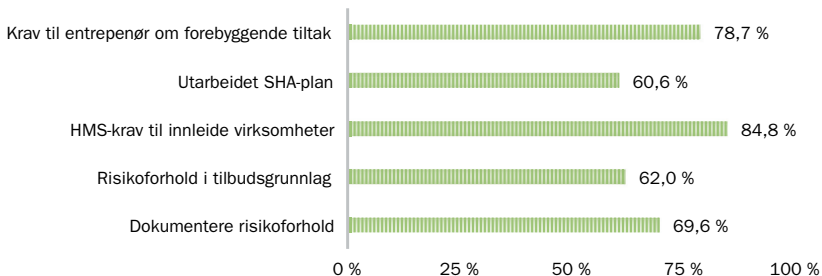
Aktivitetstype	Antall
Tilsyn med prosjektering	178
Informasjons- og veiledningsmøter	301
Tilsyn med bygg- og anleggsplasser	846
Totalt i byggherreprosjektet	1325

Forbedringspotensial hos offentlige byggherrer

Byggherreforskriften fastslår at for å verne arbeidstakerne mot farer skal det tas hensyn til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø (SHA) under hele plan-, prosjekterings- og byggefasen. Allerede fra prosjektutviklingsstadiet skal det jobbes med å redusere farer for skader og ulykker. Det er byggherren som legger premissene for sikkerhet, helse, og arbeidsmiljøvilkårene gjennom valg av arkitektoniske og tekniske løsninger.

Gjennom prosjekteringstilsynene har Arbeidstilsynet kontrollert hvorvidt byggherren kan dokumentere at:

- ✓ Risikoforhold (som har hatt betydning for arbeidene som skal utføres) er beskrevet og tatt hensyn til
- ✓ Tilbudsgrunnlaget inneholder beskrivelse av risikoforhold i arbeidet som er avdekket under planlegging og prosjektering
- ✓ Det er stilt krav til virksomhetene som det er inngått avtale med om å utføre et arbeid, og om at de driver et systematisk HMS-arbeid?
- ✓ Det er stilt krav til entreprenørene om å utføre forebyggende tiltak
- ✓ Og om byggherren har kontrollert at det er utarbeidet en skriftlig plan for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø i prosjektet (SHA-plan)

Figur 1: Andel av prosjekter som tilfredsstillte kontrollerte krav til prosjektering

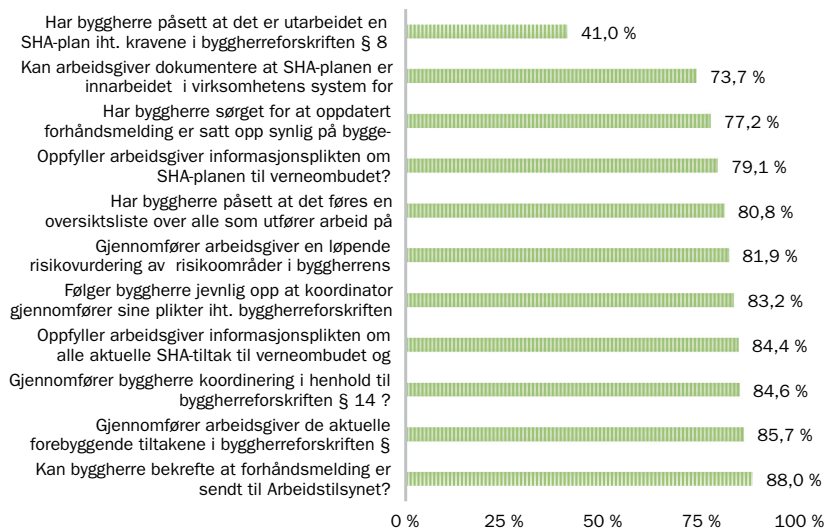
Figur 1 viser i hvilken grad prosjektene etterlever kravene til prosjektering. Der som vi ser på de enkelte kontrollpunktene ser vi at andelen som tilfredsstiller kravene varierer fra omlag 60 % til 85 %. Det betyr at nærmere fire av ti prosjekter ikke tilfredsstiller kravene i forskriften. De vanligste bruddene var manglende risikokartlegging i tilbudsgrunnlaget, og at det ikke ble stilt krav til utarbeidelse av SHA-plan. Resultatene viser et klart forbedringspotensial, som vil kunne bidra til bedre ulykkesforebygging.

Funn fra tilsyn på bygg- og anleggsplassene

I andre fase av prosjektet gjennomførte Arbeidstilsynet om lag 850 tilsyn på bygg- og anleggsplasser. Fokus for tilsynene har vært sentrale krav:

- ✓ Gjennomfører arbeidsgiver løpende risikovurdering av identifiserte risikoområder i byggherrens SHA-plan?
- ✓ Gjennomfører arbeidsgiver forebyggende tiltakene i forskriftens § 9?
- ✓ Kan arbeidsgiver dokumentere at relevante deler av SHA-planen er innarbeidet i virksomhetens system for internkontroll?
- ✓ Oppfyller arbeidsgiver informasjonsplikten om SHA-planen og aktuelle sikkerhetstiltak til verneombud og arbeidstakere?
- ✓ Har virksomheten knyttet til seg bedriftshelsetjeneste?

Figur 2: Andel kontrollerte entreprenørvirksomheter som tilfredsstillt krav i byggherreforskriften

Arbeidstilsynet har funnet flest mangler knyttet til utarbeiding av en tilfredsstillende SHA-plan. Likevel er hovedinntrykket at de fleste følger kravene i forskriften. Det er viktig at virksomhetene også i tiden videre prioriterer og har ressurser til å etterleve kravene i alle nye og fremtidige prosjekt.

Veiledning og samarbeid sentralt

Arbeidstilsynet har gjennom prosjektet benyttet en rekke virkemidler. Målet har vært å gjøre den reviderte forskriften kjent for flest mulig i målgruppen, samtidig som vi har ført tilsyn med faktisk etterlevelse.

Veiledning og samarbeid med ulike aktører har stått sentralt for å spre informasjon om byggherreforskriften.

Informasjonsfolder

Som en viktig del av prosjektet har Arbeidstilsynet utarbeidet en informasjonsfolder om byggherreforskriften. Arbeidstilsynet ønsket å nå engangsbygggherrer, små kommuner med begrenset kompetanse, mindre entreprenører og andre tilknyttet bygg- og anleggsbransjen med begrenset kunnskap om temaet. Målet var å lage en enkel og lett tilgjengelig informasjonsfolder. Det ble trykket 10.000 eksemplarer som ble delt ut på informasjonsmøter og tilsyn. Informasjonsfolderen er også tilgjengelig på arbeidstilsynet.no.

Informasjonsmøter med større offentlige byggherrer

I tillegg til tilsyn med direkte informasjon til den enkelte byggherre, valgte Arbeidstilsynet å informere toppledelsen i alle de store statlige byggherremiljøene. Målet

«Vi har gjennom vår informasjonsvirksomhet skapt en erkjennelse om byggherreforskriften ute i samfunnet. Arbeidstilsynet får nå stadig forespørsler om å holde forelesninger for alt fra universiteter og høyskoler til alle slags organisasjoner, private som offentlige.»

Per Stranger-Thorsen,
prosjektleder

med dette var å bevisstgjøre øverste ledelse om hvilket ansvar de har som byggherre, og sørge for at de iverksetter interne tiltak, slik at forskriftens intensjon ble implementert i organisasjonen. Det ble tidlig avdekket behov for flere koordinatorene blant de store offentlige byggherrene. Etablering av koordinatorskolen er ett av mange tiltak som kom i etterkant av disse møtene. Et annet eksempel er at enkelte etater har innarbeidet rutiner for etterlevelse av byggherreforskriften i sine HMS- eller kvalitetssikringssystemer. Som resultat, etterspør Riksrevisjonen dette i sine revisjoner.

Etablering av koordinatorskolen

I kjølvannet av alle tiltak og aktiviteter knyttet til byggherreprosjektet, skjedde det mye positivt ved siden av selve prosjektet som vil gi positive ringvirkninger både på kort og lang sikt. Eksempler på dette ser vi i de fire største byggherremiljøene i Norge: Statens vegvesen, Jernbaneverket, Forsvarsbygg og Statsbygg. Sammen med Fellesforbundet og Norsk Arbeidsmandsforbund så de behovet for kvalifiserte koordinatorene til plan- og byggeprosessen for framtidige prosjekter. Totalt sett er det for få kompetente koordinatorene tilgjengelig i Norge. De store offentlige byggherrene så behovet for å etablere en egen koordinatorskole. Målet med koordinatorskolen var å utdanne koordinatorene for egne og andre offentlige byggherremiljøer.

Høsten 2011 og gjennom 2012 ble det utarbeidet grunnlag for et kurs med pensum, undervisningsmateriell og planer for etablering og oppstart av første kurs våren 2013. Til å drifte kurset valgte man å engasjere Tekna/FBA og Tekniske Foreningers Servicekontor/NBEF. Arbeidstilsynet bistod delvis under arbeidet med planer og utforming av innhold i undervisningen til koordinatorskolen. Tiltaket vil forhåpentlig bidra til opplæring av mellom 200 til 250 kompetente koordinatorene årlig.

Norsk kommunalteknisk forening (NKF)

Arbeidstilsynets svartjeneste inngikk et samarbeid med NKF som har en egen etablert nettverksplattform for intern kommunikasjon med sine medlemmer. Her kan kommunenes eiendomsavdelinger eller ansatte i teknisk etat stille spørsmål eller ta opp problemstillinger for diskusjon og få svar fra svartjenesten. Arbeidstilsynet har også deltatt på NKF sine fagsamlinger rundt om i Norge, hvor så godt som alle kommunene i Norge deltok. Dette har vært nyttige fora for diskusjon og informasjon om ulike problemstillinger rundt byggherreforskriften. NKF utgir også fagbladet – «Kommunalteknikk», hvor Arbeidstilsynet har publisert flere artikler om byggherreforskriften.

Bransjerådet

Bransjerådet ble etablert etter forslag fra Byggenæringens Landsforening (BNL), og fungerte som et råd for prosjektledelsen. Bransjerådet ble en arena hvor Arbeidstilsynet fikk tilbakemeldinger, korrigeringer og positive innspill. Bransjemøtene ble en verdifull arena for diskusjon om både metodevalg for tilsyn og fortolkninger av byggherreforskriftens bestemmelser. Arbeidstilsynet retter en stor takk til den enkelte person og organisasjonene de representerte for gode innspill og positivt engasjement.

Bransjerådet

- ✓ Byggenæringens Landsforening (BNL)
- ✓ Entreprenørforeningen – Bygg og Anlegg (EBA)
- ✓ Maskinentreprenørenes Forbund (MEF)
- ✓ Rådgivende Ingeniørers Forening (RIF)
- ✓ Norsk Kommunalteknisk Forening
- ✓ Norsk Eiendom
- ✓ Boligprodusentene
- ✓ Foreningen Næringseiendommer
- ✓ Byggmesterforbundet
- ✓ Arkitektbedriftene
- ✓ Fellesforbundet
- ✓ Norsk Arbeidsmandsforbund

Enhetlighet og lik fortolkning

Det har tidligere hersket ulike oppfatninger ute i byggherremiljøene om hvordan forskriften skulle forstås og brukes, og ikke minst om hvem som hadde ansvar for hva. Byggherreprosjektet har bidratt til å etablere en enhetlig fortolkning og forståelse av byggherreforskriften. Korrekt etterlevelse av byggherreforskriften vil bidra til et bedre og sikrere arbeidsmiljø for bygg- og anleggsbransjen.

Det er byggherrene som setter rammevilkårene for prosjektene i bygg- og anleggsnæringen. På denne måten legger de dermed premisset for HMS-arbeidet i bransjen. Det er avgjørende at byggherrene er bevisst på sitt ansvar, og Arbeidstilsynet vil fortsatt prioritere det forebyggende arbeidet mot byggherremiljøene i årene som kommer.

Arbeidstilsynets byggherreprosjekt ble ledet av Per Stranger-Thorsen ved Arbeidstilsynet Vestlandet

www.arbeidstilsynet.no

Arbeidstilsynet